

De voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag
15 november 2004

Ons kenmerk
HO/AME/2004/49992
BVE/FCI/2004/52735

Onderwerp	Bijlage(n)
Aanbieden 1) Studentenmonitor HO 2003 en 2) BVE-Deelnemersmonitor 2003 - 2004	Studentenmonitor 2003 BVE-Deelnemersmonitor 2003 - 2004

Met genoegen bied ik u hierbij de Studentenmonitor HO 2003 en de BVE-Deelnemersmonitor 2003-2004 aan.

De Studentenmonitor HO is een jaarlijks terugkerend onderzoek onder hbo- en wo-studenten en is belangrijk voor het monitoren van effecten van het beleid op het gebied van hoger onderwijs en studiefinanciering. Alle resultaten zijn ditmaal samengebracht in één boek, uitgekomen in de reeks Beleidsgericht onderzoek met nummer 108.

De BVE-Deelnemersmonitor verschijnt voor de eerste maal. Landelijk representatieve informatie over de onderwijsdeelnemer, zoals die jaarlijks in de Studentenmonitor HO wordt gepresenteerd, ontbrak tot nu toe voor de bve-sector. Wel is er het landelijk kwaliteitsonderzoek onder bve-deelnemers, dat tweejaarlijks onder auspiciën van de Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs wordt uitgevoerd. Om in deze lacune te voorzien is een eerste bevraging verricht onder de voltijd-deelnemers van de beroepsopleidende leerweg (bol) in het mbo van het studiejaar 2003-2004. Met een periodieke herhaling van de deelnemersmonitor kunnen ook de effecten van de prestatiebeurs op het deelnemersgedrag worden gemonitord.

Studentenmonitor HO 2003

De respons bestond uit meer dan 9000 studenten, waarvan iets meer dan de helft de enquête op het internet heeft ingevuld en de rest een schriftelijke versie. Opvallend is, dat de uitkomsten van de verschillende groepen niet wezenlijk van elkaar verschillen. Mede op basis van deze uitkomsten is besloten om de enquête voor 2004 geheel via het Internet te houden. U kunt de verschillen tussen de groepen en manier waarop de steekproef is getrokken, vinden in het eerste hoofdstuk.

Het tweede hoofdstuk is gewijd aan de kernindicatoren. De meest opvallende uitkomsten zijn, dat de studenten in het gehele hoger onderwijs iets ouder zijn dan vorig jaar, dat in het hbo een beperkte stijging van het aantal allochtonen is waar te nemen en dat de opleiding van de ouders een licht diffuus beeld vertoont: ouders van een hbo-student zijn iets hoger opgeleid dan in het voorgaande jaar, terwijl de ouders van de wo-studenten iets lager zijn opgeleid. Er is dus sprake van een lichte nivellering. Verder is het gemiddelde inkomen van de ouders van zowel hbo- als wo-studenten enigszins gestegen en is het aantal studenten dat aangeeft door een handicap belemmerd te worden in het hbo heel licht gedaald, en in het wo gelijk gebleven.

Een opvallende uitkomst is het vertrouwen dat studenten hebben in het welslagen van hun studie: meer dan 80% van de eerstejaars en 94% van de ouderejaars schat hun afstudeerkans positief in. Het aantal ongemotiveerde studenten is teruggelopen ten opzichte van 2002, terwijl de motivatie nog steeds aanwezig is. Dit wil zeggen dat studenten aan het begin van het jaar beter gemotiveerd zijn; gedurende het academische jaar verliezen zij aan motivatie.

Wat betreft inkomsten kan ik constateren dat studenten meer beursinkomsten hebben dan vorig jaar, een iets hogere ouderlijke bijdrage ontvangen, meer lenen en meer inkomsten uit werk genereren. De inkomsten uit werk en lening zijn het meest gestegen. De uitgaven aan studie en levensonderhoud zijn enigszins afgenomen, terwijl de uitgaven aan ontspanning iets zijn toegenomen (in het hbo marginaal). De tijd die studenten aan hun studie besteden, is tamelijk constant na de lichte teruggang van twee jaar geleden. De hoeveelheid tijd die zij aan werk besteden is met een uur teruggelopen. Hbo-studenten besteden iets meer tijd aan hun studie dan wo-studenten.

Interessant is, dat studenten hun studie en de locatie van deze studie voornamelijk kiezen op inhoudelijke interesse, aansluiting bij hun capaciteiten, beroepsperspectieven en –mogelijkheden. Studenten gaan dus serieus met hun studiekeuze om.

Aansluitend bij het Deltaplan Bèta-techniek heb ik de onderzoekers verzocht om te vragen waarom studenten niet voor een technische studie kozen, terwijl zij wel het juiste profiel hadden. De uitkomsten bevestigden de eerdere aannames en onderzoeksresultaten: het beroepsperspectief en de eenzijdig, weinig maatschappelijke gerichtheid van technische studies schrikt af.

Het aantal studenten met buitenlandervaring is weer toegenomen. Ik zal dit ook in de komende jaren scherp in de gaten houden, met name in het kader van het Bologna-proces. Wat dit proces betreft: de studenten zijn ook over een aantal aspecten van de invoering van het Bachelor-Masterstelsel ondervraagd. Zo werd wo-ers oude stijl gevraagd over welk onderwerp ze te weinig informatie hadden ontvangen. Zij bleken graag meer informatie te hebben gehad over de mogelijkheid om extern vakken te volgen. Overigens bleek van de wo-bachelorstudenten tussen een derde en de helft aan te geven dat zij slecht waren geïnformeerd, terwijl maar 20 tot 30 % aangaf juist goed te zijn geïnformeerd. Bij de bachelors bleken bovendien de hbo-ers slechter te zijn geïnformeerd dan de wo-ers. De verantwoordelijkheid voor het juist informeren van studenten ligt in de eerste plaats bij de instellingen.

In de hoofdstukken 3 en 4 worden de aanvullende analyses gepresenteerd. De eerste heeft betrekking op de relatie tussen studievoortgang, tijdsbesteding en motivatie. Hieruit blijkt dat studievoortgang moeilijk is te voorspellen. Een aantal relaties dat wordt gelegd zijn wel interessant. Zo blijkt dat inzet en motivatie belangrijker zijn dan het besteden van veel tijd aan een studie. In het wo is er wel sprake van een relatie tussen de tijd die aan de studie wordt besteedt en studievoortgang, maar die relatie is afwezig in het hbo. En hbo-studenten die een bijbaan hebben om intrinsieke redenen, namelijk het opdoen van ervaring, inhoudelijk interessant werk of werk dat aansluit bij de opleiding, studeren iets beter dan studenten die niet een dergelijke bijbaan hebben. Wanneer alle variabelen bij elkaar worden genomen, blijkt echter een lichte negatieve relatie tussen tijd die studenten besteden aan werk en de studievoortgang.

De tweede analyse, gepresenteerd in hoofdstuk 4 betreft de onderwijsdeelname en sociaal-economische herkomst. Hieruit blijkt dat studenten uit een lagere sociaal-economische klasse (SES, Sociaal-Economische Status) minder snel willen lenen en minder ouderlijke bijdrage krijgen. Desalniettemin lenen ze meer en werken ook meer bij, naast hun studie, dan andere studenten. Tegelijkertijd zijn ze meer gemotiveerd aan het begin van hun opleiding, maar de afname van hun motivatie gedurende het jaar is ook sterker. Hun inzet is in het hbo wel groter. Zij kiezen nog sterker dan andere studenten een studie en studiestad op basis van arbeidsmarktperspectief en reistijd. Ook wonen zij vaker thuis en zijn ze iets ouder dan de gemiddelde student. Hoewel dit interessante en op sommige vlakken verontrustende conclusies zijn, merken de onderzoekers op dat de correlaties laag zijn en de omvang van de effecten van een lagere sociaal-economische achtergrond over het geheel genomen gering is.

BVE-Deelnemersmonitor 2003 – 2004

De BVE-Deelnemersmonitor 2003 – 2004, waaraan ruim 27.000 deelnemers (44% van de steekproef) hebben deelgenomen, geeft vergelijkbare informatie als de Studentenmonitor HO.

In hoofdstuk 2 van de BVE-monitor is er allereerst informatie over een aantal achtergrondkenmerken van de voltijd-deelnemer in het mbo: leeftijd; geslacht; doelgroep; opleiding ouders; gezinsinkomen;

gevolgde onderwijsroute en studieverwachting; studiekeuzemotieven en –oriëntatie; studiehouding, en tijdsbesteding; onderscheiden naar sector (economie, techniek, zorg & welzijn) en niveau van het mbo (1 t/m 4). Interessant is een eerste vergelijking van de mbo- en ho-studentenpopulatie op een aantal van deze indicatoren:

Zo blijkt de gemiddelde leeftijd van de deelnemers in het voltijd-mbo 18,7 jaar te zijn (met een range van 15,9 jaar tot 31,6 jaar). In het hoger onderwijs zijn (voltijd) studenten gemiddeld 23 jaar oud.

Het merendeel van de bve-deelnemers voltijd bol (90%) woont thuis. In het hoger onderwijs is ongeveer de helft van de studenten uitwonend.

17,5% van de deelnemers behoort tot de doelgroep allochtoon. De meeste allochtone deelnemers treffen we aan in niveau 1 en 2: tussen de 30 en 35%. Het aandeel allochtonen neemt af naarmate het opleidingsniveau stijgt. Allochtone deelnemers zijn oververtegenwoordigd in de sector economie (26% tegenover 11% in de overige sectoren). Ruim 13% van de bve-deelnemers spreekt thuis soms of meestal een andere dan de Nederlandse taal. Het hoger onderwijs kent ongeveer 9% allochtone studenten: 10% in het hbo en 8% in het wo.

Ongeveer een kwart van de mbo-deelnemers heeft ouders die een opleiding hebben genoten in het hoger onderwijs. Ter vergelijking: van de helft van de studenten in het hoger onderwijs heeft ten minste één van de ouders een opleiding op het niveau van hoger onderwijs. Over het geheel genomen kunnen we concluderen dat mbo-deelnemers met hoger opgeleide ouders zijn oververtegenwoordigd in de hogere niveaus.

Het gemiddeld gezinsinkomen van ouders van de mbo-deelnemers (alleen gevraagd aan deelnemers van niveau 3 en 4) is ongeveer € 3100 netto per maand. Bij voltijdstudenten in het hoger onderwijs zijn deze bedragen ruim € 3400 en ruim € 3200 voor het wo resp. het hbo.

Meer dan de helft van de deelnemers met studiefinanciering in het MBO heeft een aanvullende beurs. Evenals in het hoger onderwijs gaan ook de deelnemers in het mbo serieus om met hun studiekeuze.

Voor bijna 70% van de totale respondentgroep waren inhoudelijke motieven bij aanvang van de opleiding belangrijk. Salaris en arbeidskansen is voor ruim de helft van de leerlingen een belangrijk motief voor de opleidingskeuze. Korte reisafstand en het feit dat vrienden/familie dezelfde opleiding volgen of hebben gevolgd was maar voor bijna 20% een belangrijk keuzemotief.

Deelnemers hebben een positieve kijk op de studie. Ongeveer driekwart van de deelnemers heeft een positieve houding. Daarnaast verwacht circa 95% van de deelnemers de opleiding met succes af te ronden. Driekwart van de deelnemers in niveau 4 wil na zijn MBO-opleiding een HBO studie gaan volgen. Gemiddeld besteden de mbo-deelnemers 40 uur per week aan schoolgerelateerde activiteiten; 11 uur aan betaalde arbeid en ongeveer 15 uur aan hobby's, ontspanning en uitgaan. Ter vergelijking: in het hbo besteden voltijdstudenten gemiddeld 33 uur per week aan hun studie; in het wo 29 uur. Aan betaalde arbeid besteden voltijdstudenten in het hoger onderwijs gemiddeld respectievelijk 15 en 14 uur.

In de BVE-deelnemersmonitor wordt uitgebreid aandacht besteed aan de studiefinanciering en de financiële positie van de deelnemer ook in relatie tot kenmerken van de deelnemer en studiestrategie. De resultaten laten zien dat deelnemers uit hogere sociaal-economische groepen hogere inkomsten uit betaalde arbeid hebben en een hogere bijdrage van ouders krijgen, deelnemers uit lagere sociaal-economische groepen krijgen meer studiefinanciering. De totale inkomsten en de waardering van de financiële situatie zijn ongeveer gelijk voor verschillende sociaal-economische groepen. De waardering voor de financiële situatie is beter dan in het HO. Van de BVE-deelnemers is 16% ontevreden over de financiële situatie ten opzicht van 26% van de studenten in het Hoger Onderwijs.

Deelnemers zijn slecht op de hoogte van de prestatiebeurs (70% is niet op de hoogte van de prestatiebeurs). Na uitleg over de prestatiebeurs is de meest genoemde reactie van deelnemers dat zij meer tijd gaan besteden aan school (61%). Een nadere uitsplitsing van de gegevens van de deelnemersmonitor op mijn verzoek heeft laten zien dat 5% van de deelnemers stoppen als studiestrategie overweegt. Vooral de goed geïnformeerde en georiënteerde deelnemers met een positieve studiehouding en plannen om door te studeren geven aan harder te gaan werken na invoering van de prestatiebeurs. Goede voorlichting en begeleiding is dus belangrijk bij de invoering van de prestatiebeurs (zie ook: Tweede Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 29 719, nr.7). Ik zal dit samen met het JOB en de instellingen verder uitwerken, zodat wanneer het besluit over de invoering van de prestatiebeurs is genomen ook adequate informatie kan worden gecommuniceerd. Een oriënterend gesprek met de JOB – als vertegenwoordiger van de deelnemers – heeft reeds plaatsgevonden.

In hoofdstuk drie wordt een ander onderwerp nader uitgewerkt: de studiehouding van de deelnemers in relatie tot de achtergrondkenmerken, motivatie en studieverwachting. Korte tijdshalve verwijs ik naar de samenvattingen aan het begin van het betreffende hoofdstukken.,

Het is de bedoeling volgend jaar deelnemers van de beroepsbegeleidende leerweg en de deeltijd-deelnemers op dezelfde aspecten te bevragen.

Ik beveel u deze rapporten van harte aan.

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(Mark Rutte)